

ALL VÄRLDENS MADONNOR – FYND FÖR DEN SOM SÖKER »SKÖNA TING»

Av Arne Ringby

*Min vackraste madonna –
en bedjande madonna
av Sassoferrato (1609–1685).*

En fråga och en följdfråga

möter mig alltid, när frimärkssamlande kommer på tal. Och det gör det ganska ofta, eftersom det är ett strålande och efter vad man kan förstå ett outslitligt kontaktmedel människorna emellan! »Frimärkssamlande» måste innebära något fascinerande när så många av oss av båda könen tycks ha kommit i kontakt med det i någon form och under någon period. Då ett brev eller kort kommit i vår hand och som burit ett vackert, intressant eller kanske till och med ett fult frimärke, har nog tanken funnits där hos de flesta av oss, gammal eller ung: *det där måste jag spara!*

Frågan till mig har naturligtvis varit »vad samlar Du – Sverige förstås?» och jag har svarat under tjugo år *Madonnafrimärken!* Allt som oftast har jag mötts av ett forskande ögonpar och en förvånad eller smått blyg undran – »är Du religiös?». Det är följdfrågan! Märkligt nog är den frågan lättast att svara på: jag tror inte att jag kan kalla mig religiös men jag tror att Gud finns alltid och att Jesus måste ha funnits. Det är i alla fall säreget, att jag så ofta stöter på kopplingen mellan religiositet och madonnafrimärken. Ingen tycks tänka på att man även kan samla *madonnafrimärken* för att berika sina kunskaper i konsthistoria eller kanske bara för att man söker »sköna ting».

Förklaringen

till att jag i den oerhört rika frimärksfloran valt att samla just *madonnafrimärken* ligger förmodligen ganska långt bort i tiden. Redan under skoltiden samlade jag hela världens frimärken liksom mina kamrater. När jag nu ser de »gamla» märkena i mitt första album så är de förknippade med många

Åbos Domkapitel valde att celebrera sitt 700-årsjubileum 1976 med att visa sitt medeltida sigill på frimärke. Där ser vi en ärkebiskop och några domkapitelsmedlemmar tillbedja madonnan. Hon bär krona och sitter på en tron med Jesus på sitt vänstra knä – en himladrottning i Norden. Åbo domkyrka, påbörjad under 1200-talet, är vigd åt Jungfru Maria.

En Strängnäsbo drömmer naturligtvis, när det här finska märket började användas, att det kommer att skapas ett frimärke med Strängnäs domkyrka 1991 då det gått 700 år sedan den invigdes.

minnen, som genast dyker upp. Det beror nog till stor del på min uppväxttid i Strängnäs, skol- och stiftsstaden, där det vanligen inte hände särskilt mycket.

Det är därför kanske inte alls underligt, att jag fortfarande kan titta på bladet med österrikiska tidningsmärken i mitt gamla Schaubek-album och komma ihåg en sommarlovsdag, då jag satt och pysslade just med dessa märken, när en lång reklamkaravan av höga T-fordar tutande körde förbi på Storgatan på väg till torget.

Detsamma händer mig om jag bläddrar vidare i mitt album till »Sverige» där de granna Postkongressmärkena 1924 i ett fåtal lågvalörer finns med. En skolpojke hade inte så stora möjligheter på den tiden att köpa! Bara anblicken av de frimärkena, som var populära både genom storlek, färger och motiv, försätter mig gärna femtio år tillbaka i tiden. Jag kommer ihåg hur jag låg på magen på ett uthustak med full insyn i det angränsande Stadshotellets trädgårdsservering, där kongressdeltagare från olika håll i världen sorlade medan de åt. Kanske de var på utflykt till Domkyrkan – postalt intresse för den lilla Mälarstaden kan knappast förorsakat besöket. De flesta deltagarna såg väl ut »som vanligt folk» men nog fanns det en och annan av exotiskt ursprung, som fascinerade en skolgrabb.

Den första impulsen

till mitt madonnasamlande fick jag med all sannolikhet i Strängnäs domkyrka med dess skatter av kyrklig konst. Där fanns madonnan – där fanns de »sköna tingen» – där fanns konsthistorien så påtagligt, så påträngande.

Motivsamlandet, att samla frimärken efter deras motiv, hade då ännu inte kommit i ropet. Det skulle dröja ända till slutet av 50-talet, innan bindningen mellan madonnan – frimärken skulle ligga klar för mig. Jag råkade nämligen läsa en liten notis i en tysk filatelistisk tidskrift om en liten frimärkskatalog »Die Madonna im Briefmarkenalbum» av Josef Franz Aumann i Wien. Den anskaffades snabbt och så fick impulsen konkret form.

Madonnan fanns redan

i mitt gamla Schaubek-album på frimärken både från Bayern och Liechtenstein. De hade kommit ut redan 1920 – de första madonnafrimärkena. Det liechtensteinska hade alltid tilltalat mig med sitt underbara, litet diffusa, ålderdomliga teckningsmanér. Det fanns med i nästan alla frimärkspaket under tjugotalet. Som jag *nu* har letat efter dessa märken, där madonnan »tappat en stjärna» i kransen kring sitt lilla huvud! Ett glädjeämne finns i alla fall sammankopplat med detta märke: Postmuséet i Vaduz gav mig mycket goda informationer om det frimärkstecknande äkta paret Tana och Luigi Kasimir.

På 1930-talet kom Belgien 1933 med ett stort madonnafrimärke efter en bild av Jean Remy – den *Blå Madonnan* – som blivit en dyrgrip för madonnasamlaren, som vill hålla sina inköp inom rimliga gränser. Vill man se den kan man gå till Postmuseum! Österrikes första madonnafrimärke kom 1936, mera blygsamt till formatet men desto mer betydelsefullt i ämnesval med Albrecht Dürers kanske mest bekanta verk från Konsthistoriska Muséet i Wien, »Madonnan med det halva päronet». Orsaken till utgivandet kanske bör nämnas: Mors dag.

Det österrikiska initiativet

att välja en stor mästares verk som frimärksbild kom att få oanad efterföljd. Redan i mitten av femtiotalet fanns det 189 madonnabilder av större eller mindre rang avbildade på frimärken från nästan alla världens hörn. Ett »tavelgalleri» som år efter år alltjämt utökas i stigande takt och till synes outtröttligt. Den katolska världen firade under 1954 Maria, det s k Maria-året, med en stor del av den kvantitet madonnafrimärken, som angavs. Men också andra, årligen återkommande katolska festdagar både inom den romerska och grekiska kyrkan kan vara anledning till både frimärksutgåvor och särstämplar till Marias ära.

Utgåvor till Mariaåret 1954.

Två sköna madonnor hämtade från verk av Perugino (1445–1523) »Madonna med S:t Sebastian och Johannes Döparen» i Uffizierna, Florens och till höger Michelangelos (1475–1564) berömda Pietäskulptur i Peterskyrkan i Rom.

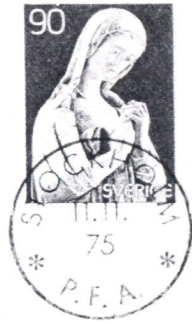

Vad man än kan ha för uppfattning om de förkättrade FDC, som kan finnas i en frimärkssamling: ett sådant här från Italien är vackert att se på och roligt att ha!

Under de sista tio åren har julen

blivit madonnafrimärkenas blomningstid framför allt för att konsten under så många hundra år med förkärlek skildrat Jesu födelse och därmed skänkt frimärksutgivarna ett nästan outtömligt grundmaterial. Naturligtvis får man i alla fall se även andra madonnamotiv på julfrimärken. Motiv, som inte alls visar något jullikt t ex våra egna julutgåvor härom året med Öja-madonnan, som sörjer den döde Jesus och den tronande madonnan från Viklau. Ett ännu svårare exempel finns i Liechtensteins julfrimärke 1962 med den allvarstygda träskulpturen från sengotiken (omkr 1490) med Maria med Jesu döda kropp utbredd över sitt knä. Åtminstone har jag svårt att tänka mig ett sådant julfrimärke! Det finns dock fler som är desto vackrare!

Tyvärr går det inte att räkna upp eller illustrera så många inom Postryttarens begränsade utrymme men inget tavelgalleri i världen kan visa upp den kvantitet »stora mästares» framställningar av de över hela den kristna världen älskade julmotiven Jesu födelse, Konungarnas tillbedjan, som mitt madonnaalbum kan!

Ett i Italien gärna använt tema är »Konungarnas tillbedjan». Här återgivet av Gentile Fabriano (omkr. 1370–1427) med madonnan lugnt sittande i en myllrande folkmassa.

T.h. fönster med en glasmålning av en madonna i gyllene krona från sakristian i basilikan S:t Gereon i Köln. Väst-Berlins julfrimärke 1977.

I muséet i Rennes i Frankrike finns en målning av Georges de la Tour (1593–1652), som helt enkelt kallas »Den nyfödde». Den tavlan är helt fascinerande i sin enkelhet och djupa varma ton. Kanske är det inte alls Maria med Jesusbarnet som framställs. Det kanske handlar om bara en helt vanlig pojke eller flicka! Vi madonnasamlare tar gärna med den i vår samling i förhoppning att konstnären verkligen avsett att ge en »julbild». En intressant notis i sammanhanget är att det franska postverket gett ut ett blad, som sålts till förmån för deras Postmuseum, med denna tavla, vilken använts som motiv i konstserien 1966. Postmuseibladet visar tre olika faser i tryckningen av frimärket.

Tänk om vår Viklau-madonna kunnat användas på samma sätt! Den lilla madonnan kanske då hade framställts i samma färgskala, som Gregor Paulsson visar på en färgbild i sin Konstens Världshistoria II och inte tryckts så ovanligt murrigt som julmärket 1975. Avbildningarna i de stora frimärkskatalogerna visar nästan bara en svart ruta!

Kommentaren ger sig själv: aldrig blir en frimärkssamlare riktigt nöjd . . .

Här har en stor fresk med madonnan och två heliga män använts som julmotiv. Det har blivit en »frimärks-triptyk» med tre olika märken med samma valör.

Intressanta madonnabilder

finns det av många olika slag, som på ett belgiskt frimärke i den serie, som gavs ut 1941 för att stödja återuppbyggnadsarbetet av ett kloster i Orval, förstört under den franska revolutionen. Madonnan, en kolossalskapelse av Lode de Vleeshouwers, är 18 m hög. Skulpturens väldighet är fint framhävd på frimärket genom placeringen i nischen på klosterkyrkan i bakgrunden vänd mot betraktaren så att man ser proportionerna. Märket kom också ut i blockform samma år i blått tryck samt i en ny upplaga 1942 i minskat format.

Som motsats till den stora belgiska skulpturen kan vi ställa en liten, betydligt »rundnättare» madonnaskulptur bara 35 cm hög på ett spanskt »tilläggsmerke»¹ från 1936/37. Det frimärket visar det spanska postverkets beskyddarinna Virgen del Pilar, Pelarmadonnan, som finns i Pilgrimskyrkan i Zaragoza. Kanske en eller annan svensk turist kommer dit och då är det väl bra att veta att denna lilla Maria bär en krona med 15 000 »kostbara» stenar som hela det spanska folket skänkt.

¹ Tilläggsmärket härstammar från Zaragoza. Under den angivna tiden användes »tillägg» inom båda delarna av Spanien inom olika provinser. Om riktiga frimärken saknades kunde de också användas som ersättning för dessa.

Skilda tekniker

Min madonnasamling visar upp en mycket rikhaltig provkarta på olika tekniker att framställa madonnabilder, som en lång rad av okända, lokalt kända eller de erkänt stora mästarna använt under århundraden.

Madonnamåleriet är givetvis allra rikast företrätt liksom skulpturen. Inom det sistnämnda området vill jag dock bland mångfalden i terrakotta, lindträ, buxbom och marmor framhålla Rudolf Schädlers (f 1903) verk på det liechtensteinska julmärket 1970. Det förtjänar verkligen att betraktas! En fantasieggande skapelse skuren direkt ur en vildvuxen trädstam, en »mor och barn – madonna». Den kan gärna jämföras med det afrikanska madonnaarbetet från 1900-talets början på det spanska Rio Muni-frimärket 1963!

Den textila avdelningen får representeras av en vävd madonna med broderier från tidigt 1600-tal, som finns på ett märke från Colombia. Den har tillverkats i Spanien av Filip III:s drottning Margareta från Österrike. I anledning av 450-årsminnet av Rubens' födelse förra året gav Malta ut en serie frimärken med reproduktioner av gobelänger till vilka Rubens gjort utkast. Väveriarbetet utfördes i Flandern på uppdrag av Malteserordens stormästare. Sammanlagt gjorde Rubens tretton utkast. Gobelängerna finns i S:t Johns-katedralens museum på Malta. Ett intressant tips för den som tänker besöka ön!

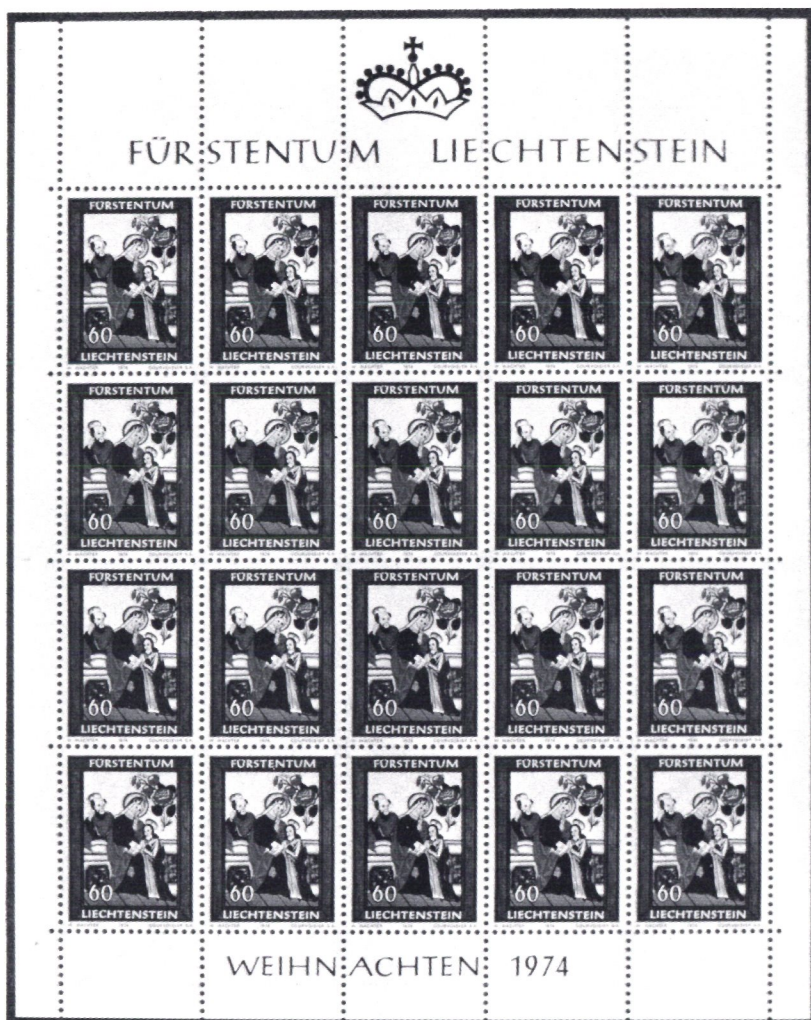

Madonnor i glasmålningsteknik finns också i min samling. De är visserligen inte många och alla originalen är kyrkfönster. Den förnämligaste madonnan är hämtad från ett franskt frimärke, som gavs ut till 800-årsminnet av Notre Dame i Paris 1964.

En utsökt svartkritsteckning av Rafael »Madonnan med granatäpplet» får illustrera teckningarna i min samling. Det sällsynt enkla och vackra märket kom ut till Albertina-muséets i Wien 200-årsminne 1969. Från samma muséum härstammar bilden till Australiens julmärke 1976. Madonnan är utförd av Simone Cantarini (1612 – 1648). Ibland förstår man inte alls hur och på vilka grunder frimärksmotiven väljs ut! Det kanske finns ett tungt vägande skäl att välja en »Cantarini-madonna» i Australien! Redan tidigare har jag framfört madonnasamlarens funderingar om valet av motiv, särskilt i fråga om julmärken, när det gällde vårt postverk.

Marias liv

kan den som är intresserad också följa vid ett studium av en samling madonnafrimärken från hela världen. Många konstnärer har i detta ämne funnit inspiration till odödliga mästerverk. Vi kan följa Maria från hennes tidiga barndom, då hennes mor lär henne läsa, som vi ser på det liechtensteinska julmärket 1974 fram till den dag, när änglarna för henne upp till

himlen för att krönas. En fresk av Franz Anton Maulbertsch (1724–96) i basilikan Maria Treu i Wien visar denna situation, som Österrike har använt i sin serie frimärken om barocken 1968. Mellan dessa två ytterligheter finns sedan en lång rad tilldragelser under Marias levnad, som tagits upp i våra dagar som frimärksmotiv och därmed samtidigt gett kännedom om och stor spridning åt många konstverk, vilka annars skulle fortsatt att hänga på undanskymda platser i museer och gallerier. Här kan man verkligen tala om multikonst! Frimärken trycks ju i millioner!

En tilldragelse under Marias liv – »Marias trolovning» – finns återgiven på endast ett frimärke i min madonnasamling. Ett rumänskt frimärke från 1966 visar El Grecos (1541–1614) duk från Nationalgalleriet i Bukarest. Desto fler frimärken visar »bebådelsen» med Maria och ängeln Gabriel. Hans funktion som budbärare den gången har i våra dagar gjort honom

till skyddshelgon för postverken i många katolska länder! Bland alla mina »bebådelsemärken» kan jag bara nämna ett par som t ex det gabonesiska julmärket 1974 med en gobeläng från Notre Dame i Beaune från 1400-talet och som kontrast jämföra den med Portugals julmärke samma år med en bebådelsescen av modernt snitt. Den bilden kan nog tänkas hämtad från något julspel framfört av ungdomar i vår tid. Typer och kläder antyder väl något sådant!

På ett märke från Spanien efter en målning av den spanske konstnären Juan Correa de Vivar (1529–52) i Pradomuseet ser vi Maria besöka Elisabet — en närmare redogörelse för besöket ges i Lukas evangelium Kap 1.

Frimerkene er utgitt 14. 11. 1975.
 Motivene er fra takmaleriene i koret i
 Ål stavkirke siste halvdel av 13. århundre.
 Takmaleriene befinner seg nå i
 Universitetets Oldsaksamling, Oslo

Det kärleksfulla väninnemötet Maria-Elisabet ser vi på märket överst till höger. Bilden visar det välgjorda minnes- eller reklamkortet vid frimärksseriens utgivning.

Samma tema behandlas på ett av Norges julmärken 1975, som visar en detalj från en takmålning från Åls stavkyrka, som numera förvaras i Oslouniversitetets Oldsaksamling. Målningen härstammar från senare delen av 1200-talet. De rosiga damerna från Norge skiljer sig avsevärt från de sköna spanjorskorna men så ligger också nästan tre århundraden mellan de två bildframställningarna. Stundens högtidliga allvar finns dock i båda bilderna! Det kan betraktaren inte gärna ta miste på – inte ens i frimärkenas begränsade format.

Redan i nästa kapitel berättar samme Lukas om ett annat betydelsefullt inslag i Marias liv: liksom i våra dagar företog man resor av olika skäl.

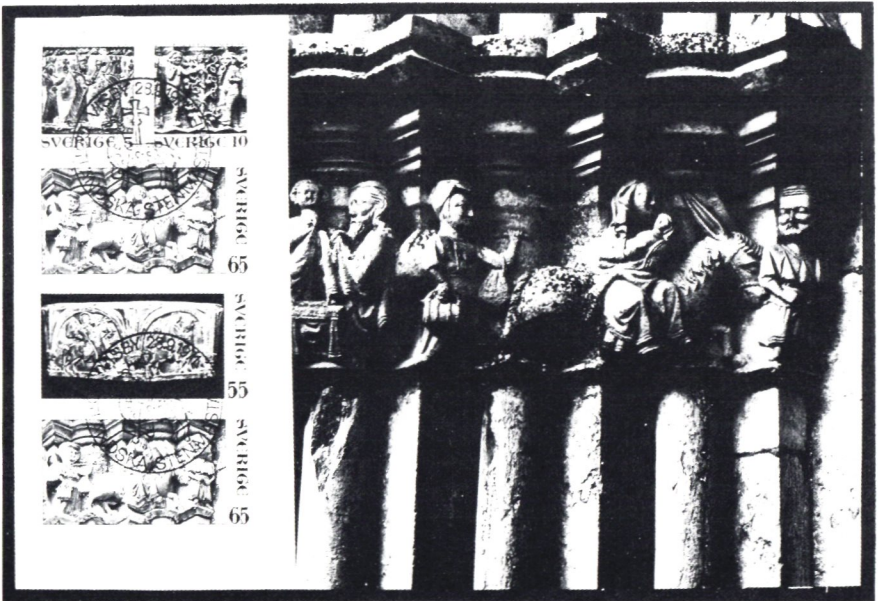
Madonnafrimärken skildrar också helt följdriktigt några sådana på den tiden säkert vågsamma företag. Vi kan se på Gibraltars julmärke 1971 hur Josef och Maria färdas till Betlehem för att skattskrivas. En silhuettbild av den staden finns återgiven redan 1962 på ett etiopiskt frimärke av konstnären Afewerk Tekle. Märket ingår i en serie med kejsarbilder. Medaljongen visar kejsar Bazens, som regerade i Aksum under åren 7 till 10 e Kr. betlehemsstjärnan strålar och över staden svävar madonnan. Enligt konstnären och det etiopiska postverket åskådliggöres härigenom den viktigaste händelsen i världen och under Bazens liv.

Under Världsflyktåret 1960 blev Marias mest betydelsefulla resa »Flykten till Egypten» ett speciellt omhuldat frimärksmotiv även om så inte var fallet hos oss. Vår egen tids våldsoro och människoomflyttningar kom att aktualisera många gamla fina framställningar av flyktmotivet men nya konstnärliga bildframställningar kom naturligtvis även till – tyvärr bara som förlagor till frimärckstryckning. Några exempel är väl värda att visa t ex Vatikanens berömda Fra Angelicobild från 1400-talet samt Irlands och Luxemburgs nutida uppfattningar av ämnet.

Här kan det kanske vara på sin plats att visa vår egen, långt senare utgivna »Flykten till Egypten», som kom ut i frimärkshäftet »Gotländska stenmästare» 1971 med portalskulpturen från Stånga kyrka av Mäster Egypticus.

I min madonnasamling finns ännu en av Marias resor, som kanske inte är så känd, omnämnd. Att aposteln Paulus skrev brev till efesierna och att Efesus var av vitalt intresse för den mission som Paulus bedrev i Mindre Asien må vara bekant. Som motivsamlare blir man ändå förvånad när plötsligt några nya turkiska frimärken kommer ut 1962 med madonnabilder! Ett reklamblad från det turkiska postverket ger en intressant förklaring. Maria kom att tillbringa sina sista dagar i Efesus och där invigdes 1953 ett litet Mariakapell och en skulptur »Madonnan från Efesus». Om Maria

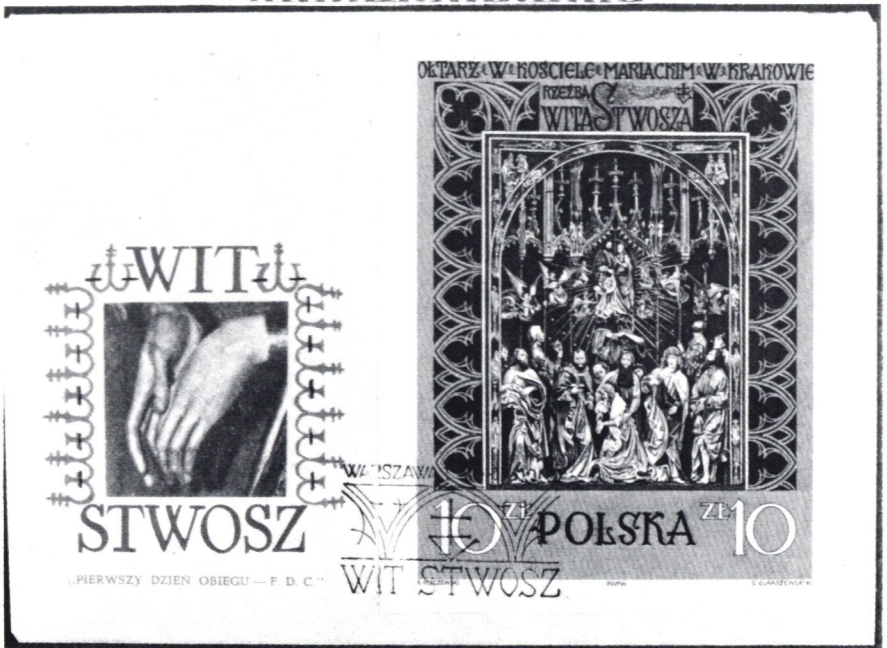

verkligen dog i Efesus eller Jerusalem eller kanske på någon annan plats finns inga bevis för men en frimärksutgåva från Turkiet med madonnabilder är ändå intressant och fascinerar naturligtvis en madonnasamlare!

Efter dessa exempel på frimärken, som illustrerar även andra händelser under Marias levnad än höjdpunkterna Jesu födelse och död, vilka föränlett störtfloder av jul- och påskfrimärken, får några polska märken och ett block bilda en given slutvinjett.

»Marias död i kretsen av apostlar och änglar» är en detalj ur ett av Polens mest berömda konstverk, Mariaaltaret i Mariakyrkan i Krakow. Det första märket gavs ut 1933 med anledning av 400-årsdagen av konstnären Veit Stoss' död (omkr 1445–1533). Altaret kom till under åren 1477–89. En »närbild» på Maria fanns med på ett av märkena till en »Internationell museivecka» 1956 och redan fyra år senare upprepades ämnet på ett block med en mycket förnämlig gravyr. Där ser man tydligt den kanske egen-

domliga situationen, hur den döende Maria sjunker ihop i armarna på en av apostlarna. På ett FDC vid denna blockutgåva får den konstintresserade t o m en förstoring av Marias händer!¹

¹ På sex frimärken, som utkom samtidigt med blocket får motivsamlarna ytterligare studiematerial från det sex meter höga Maria-altaret med dess varierande skulpturala framställningar ur madonnans liv.

Madonnan under 12 århundraden

Alltsedan Maria blev ett huvudmotiv i den kristna konsten, har man försökt att klassificera och dela in madonnaframställningarna i vissa grupper. När Maria erkänts som »Guds verkliga moder» på synoden i Efesus 431 kunde två huvudtyper av Mariabilder ganska snart fastställas: den första kallas den *tronande* och den andra den *stående* madonnan.

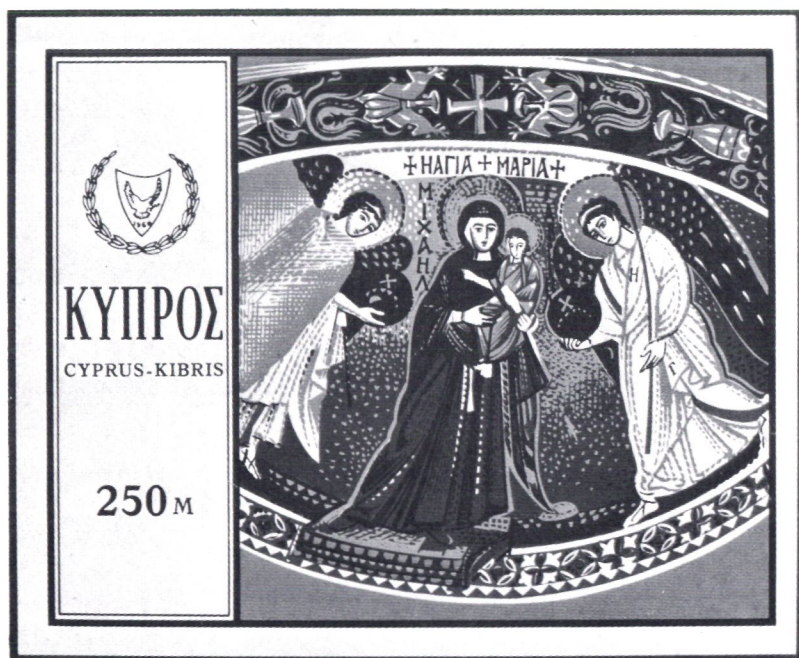
På ett frimärke från Grekland 1968 ur en serie kallad »Hellenernas kamp för civilisationen» ser vi just det ursprungliga framställningssättet av Maria i egenskap av gudamoder. Hon sitter klädd som en drottning på en utsmyckad tron. Frimärksbilden är hämtad från en mosaik i Hagia Sofia och härstammar från omkr år 1000 e Kr. På samma sätt visas hon i bysantinskt inspirerad kyrkokonst långt in på 1500-talet som på Cyperns julmärke 1970 med motiv från en muralmålning i Podhitou-kyrkan, Galata.

På båda bilderna tronar madonnan i en karaktäristisk ställning: frontalt mot åskådaren med Jesusbarnet sittande mitt i knät och med blicken riktad mot betraktaren. Maria håller sin ena hand på barnets axel. Denna gest är tydligt påvisbar så långt tillbaka som till 500-talet och vi återfinner den ännu i 1900-talets japanska madonnabilder. Gesten uttolkas så att Maria vill bära fram och peka på Jesusbarnet som världens frälsare.

En vacker närbild på en tronande madonna från 500-talet i katedralen i Porec. Den dominerar kyrkorummet genom sin placering i absidens halvrund.

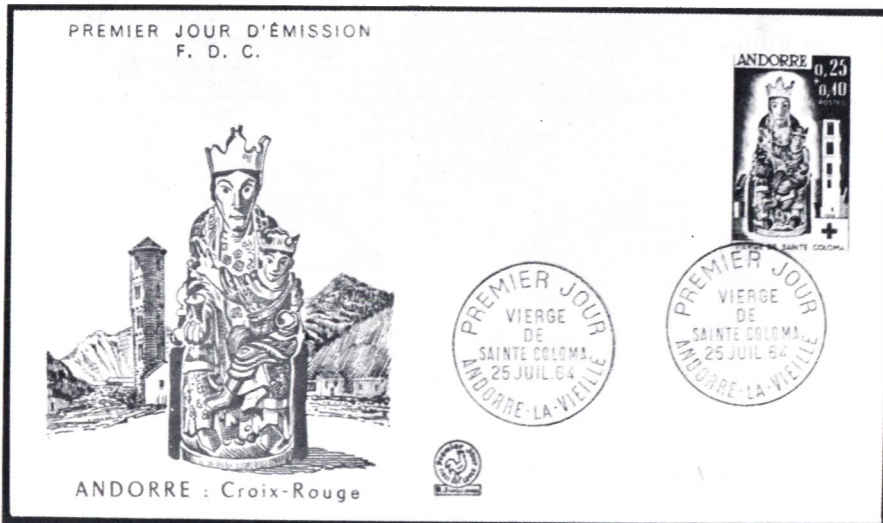

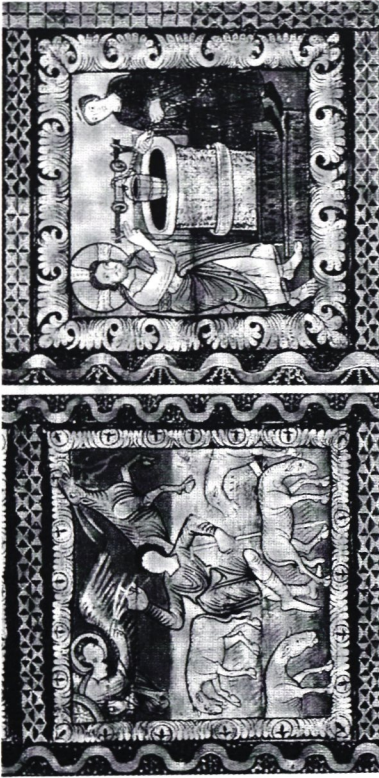
Den andra huvudtypen – den *stående* madonnan – ser vi exempel på på ett block från Cypern julen 1969. Det avbildar en mosaik från 500- eller 600-talet i Panayia Angeloktytos i Kiti på Cypern »Madonnan mellan ärkeänglarna Mikael och Gabriel». Ett bulgariskt frimärke i serien 2500 års bulgarisk konst visar en ikon från 1300-talet med en stående madonna. I båda fallen bär Maria sitt barn på vänstra armen och berör eller pekar på Jesus med högra handen. Den stående liksom tronande madonnan är direkt vänd mot åskådaren.

Efter denna lilla presentation av madonnabildernas mest betydelsefulla former kring den östligaste delen av Medelhavet drar vi oss västerut upp bland Pyreneernas berg några århundraden senare. Där träffar vi på madonnabilder i form av träskulpturer. Det spanska Andorras frimärke 1964 ställer fram ett verk från 700-talet: en stelt stirrande, tronande Maria, som traditionellt håller sitt barn frontalt i knät – en himladrottning i krona.

Från nästan samma trakt kommer den romanska madonnan på det franska Andorra-märket till förmån för Röda Korset 1964. Den avbildade skulpturen »Den heliga Jungfrun från Santa Coloma» är kanske bara en smula grövre i dragen men ändå skrudad i drottningdräkt. Vördigheten förstärks av att det välsignande Jesusbarnet är klädd som prins med krona på huvudet. Trots tidskillnaden på 400 år är väl bilderna i stort sett ganska lika.

AUS DER ROMANISCHEN KIRCHE ZU ZILLIS/GR.

DEPARTMENT OF ART HISTORY

PHOTOGRAPHY

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

PRO PATRIA 1967

SAZ/ELI
10+11/11/11
ZILLIS

-1.-6.67--8

Men min madonnasamling visar att det inte skapades bara skulpturer! På schweiziska frimärken hittar vi madonnabilder från välbevarade takmålningar från 1130 i Sankt Martinskyrkan i Zillis i Graubünden. På märket från 1967 ser vi Maria sitta på en tron med Jesus mitt i knät medan hon som vanligt pekar på honom. Året innan hade man också använt en målning från samma källa som motiv. Där ser vi hur konstnären helt fascinerande lyckats placera den flyktande Maria lika stadigt på den vandrande åsnan – för den går ju faktiskt! – som någonsin de gamla bysantinska mästarna satte Gudamodern på tronen på sin tid. Också här mitt inne i Europa kommer den välbekanta gamla gesten tillbaka igen med Maria, som lägger handen på Jesu axel. Båda tittar på åskådaren och man kan väl ifrågasätta, om inte åsnan sneglar en smula också!

Gotiken, som uppstod i Frankrike under slutet av 1100-talet, spred sig till Europas olika länder vid ganska varierande tidpunkter och medförde en ökad Mariakult. Samtidigt gav den en helt annan syn på madonnan. Hon började bli mer mänsklig och trädde in i rollen som mor på ett helt annat sätt än »gudamodern» gjort. Några detaljer, som är karaktäristiska för gotikens madonna är värda att lägga märke till! Först och främst höftförskjutningens särmarke, som gör att Maria intar en mjukt bågförmad kroppsställning. En annan betydelsefull detalj är dräktens rika veck, som utgår från vänstra höften. Och allra viktigast är kanske att madonnan blir yngre och vackrare än i tidigare framställningar. En typisk gotikmadonna med många av dessa nya tendenser ger oss ett frimärke från Österrike med en skulptur från Stefansdomen i Wien. Konstverket är från 1325 och kallas »Tjänsteflickans madonna». En annan ur flera synpunkter intressant madonnatyp visar Österrike på ett märke i samband med en utställning »Gotik i Österrike». Det handlar om en tronande madonna, som beskyddande tar emot hjälpsökande i sin drottningmantels vida veck – en så kallad *skyddsmantelmadonna*. Träskulpturen av Gregor Erhart finns i vallfartskyrkan i Frauenstein-Steyr.

Genom Fra Filippo Lippis (1457 – 1504) undersköna madonnaframställning på det italienska julmärket 1970 förs vi från gotikens skulpturer med unga milda Marior över söderut till ännu ljuvare italienska ungrenässansskapelser. Lippis graciösa madonna har lagt ned sitt barn på marken, medan hon själv tycks tillbedja. Det är första gången vi stöter på en sådan framställning men i fortsättningen, medan vi bläddrar i mitt frimärksalbum, kommer vi att möta en alltmer mänsklig attityd hos både madonnan och barnet. Vi har träffat på den *tillbedjande* madonnan!

När vi söker vidare bland konstnärer under 1400-talet, vars måleri finns representerat bland madonnafrimärkena, framstår tre därför att de visar upp ytterligare en madonnatyp – den *ammande* madonnan. Det är Rogier van der Weyden (1400–1464) med en målning återgiven på ett belgiskt märke 1961, Dirk van Bouts (omkr 1415–1475) och Leonardo da Vinci (1452–1519) med verk på märken från Penrhyn, en ö i Cook-arkipelagen.

En annan nederländsk mästare Hans Memling (1433–1494) ger oss med sin »Madonnan med äpplet» en annan madonnatyp, som kanske kan betraktas som typisk för de germanska madonnagestaltningarna. Memling visar fram en högst sedesam Maria med sänkta ögonlock, med högvälvd panna – en ödmjuk flickgestalt men ändå en prinsessa.

Samma typiska drag visar den tyske mästaren Stephan Lochner (1405–1451) med sin blyga madonna på Venezuelas julmärke 1967. »Madonnan i rosengård» kallas hon. Maria har sjunkit ned på marken med det nakna Jesusbarnet i sitt knä. Hon representerar inte bara den *lågt sittande* madonnatypen utan också den romantiska.

Albrecht Dürer, den store tyske mästaren som levde 1471–1528, får avsluta denna korta exposé av den germanska madonnan med sin »Rosenkransfesten» återgiven på ett tjeckoslovakiskt märke till FIP-dagen 1968 i en utsökt fin gravyr. Dürer utförde tavlan som ett beställningsverk under sin andra vistelse i Italien för de tyska köpmännen där. Längst ner i högra hörnet kan man se den tyske kejsaren Maximilian I medan han tillber Maria och barnet. Så småningom hamnade tavlan i klostret Strahow i Prag. Beklagligt nog har den restaurerats och målats över på ett hårdhänt sätt, varför frimärksbilden är utförd efter en avbildning i Wien.

Den pyramidformiga uppställningen av madonnan och de båda knäböjande männen tyder på ett visst italienskt inflytande liksom Jesusbarnets tillkrånglade ställning.

Från 1500-talets Italien dominerar ett konstnärnsnamn helt. Land efter land avbildar madonnor i mustiga, mättade färger från Rafaels verkstad. Långt över hundratalet frimärken har motiv, som Rafael (1483–1520) skapat. Det var just han som kraftigt bidrog till utvecklingen av det kompositionssätt, som Leonardo da Vinci börjat införa, att använda pyramidformen. Några exempel kan vi se. Jamaicas julmärke 1969 visar madonnan, Jesusbarnet och Johannes på den s k Garvagh-madonnan i National Gallery i London. Från samma museum har Anguilla hämtat sitt motiv Ansidei-madonnan. Cook-öarna fann sitt julmärke 1974 på Uffizierna i Florens i Rafaels »Madonnan med steglitsan». En närbild på Maria från samma tavla pryder Italiens frimärke till 450-årsminnet av konstnärens död.

Bland de verkligt sköna madonnafrimärkena intar de, som tar upp motiv från den spanske 1600-talskonstnären Murillos (1617–1682) verk en mycket framskjuten plats. Gabons stora märke med »Madonnan med radbandet» visar egentligen mer ett riktigt porträtt av en adelsdam än en bild av Maria. Detsamma gäller hans »Rosenkransmadonna» från Pradomuseet i Madrid.

Tyvärr har vi inte fått se så många framställningar av Maria som flicka. På det spanska Frimärkets dag-märket 1960 ser vi henne fastän vi nog mer har intrycket att titta på en förtjusande ung, litet tveksam och mycket tvivlande andalusisk flicka! Originalen till frimärksbilden finns naturligtvis också på Pradomuseet.

Detalj från en större madonnabild av Rubens från Musée des Beaux-Arts i Tours. Målningen är utförd omkring 1615 och var ursprungligen uppsatt i Notre Dame i Antwerpen.

Två frimärken med motiv ur Rubens (1577 – 1640) produktion får ge ännu ett par exempel på barocktidens madonnatyp. »Madonnan med förgättingejerna» är hämtad ur Belgiens serie 1961 till förmån för tuberkulosens bekämpande, medan Vatikanens »Madonnan med papegojan» är en hyllning för konstnären till 400-årsminnet (1977) av hans födelse. Liksom Murillo avbildat vackra andalusiskor, visar de två Rubensmärkena upp sköna flamländska kvinnotyper. Inspiration och skaparglädje har nog båda konstnärerna insupit under studier i Italien och framför allt av Rafaels underbara madonnor.

1700-talet var – berättar min frimärkssamling – inte madonnabildernas århundrade. Efter Murillo dog den spanska konsten nästan ut. En ljuspunkt blev Goya (1746 – 1828). Han är känd för sitt våldsamma temperament och sina skräckinjagande målningar. Desto fridfullare har han gjort sin madonnabild med Maria i familjens sköte återgiven på det spanska julmärket 1959. Goya har skapat en lika skön Maria som Murillo brukade göra men hon är oändligt mycket enklare framställd både till hållning och till dräkt. Från

Italien finns några konstnärer från samma epok representerade: Popea Batoni (1708–87), en av vägröjarna för klassicismen i sitt land, har en »Madonna med äpple» på ett märke från Paraguay 1971 och Giovanni Batista Tiepolo (1696–1770) har två madonnor avbildade på ett par julmärken från S:ta Lucia, »Madonnan från Carmelo» och en »Herdarnas tillbedjan».

För att också finna en madonnaskulptur får jag gå norr om alperna: en i kroppsstorlek utförd madonnabild från 1740 visas på ett frimärke från Berlin 1967. Det är en medlem av den tyska släkten Feuchtmayer, målare, bildhuggare, stuckatörer, kopparstickare, vid namn Josef Anton från Bayern som levde 1696 till 1770. Han är mästare till denna livfyllda Maria tyvärr bara återgiven i halvfigur.

Från 1800-talets finstämda naturalistiska måleri finns bland mina madonnor två utsökta exponenter – åtminstone fascinerar de mig! – med verk av en skotte och en italienare. Malawis julmärke 1971 tar fram en mjuk, romantisk kvinna i landskap målad av William Dyce (1806–64) från Tate Gallery i London. Den italienske konstnären Roberto Ferruzzi (1853–1934) står som skapare till en madonna återgiven på flera frimärken. Jag visar här Brasiliens märke 1967 tryckt i en violett färg med tillhörande särstämpel¹ illustrerad med en teckning av märkesbilden samt Panamas utgåva 1968, som har madonnan i närbild och i färg.

¹ I stämpelns text står »Mors dag» 14.5 1967. Initialerna GB betyder Guanabara (Rio de Janeiro).

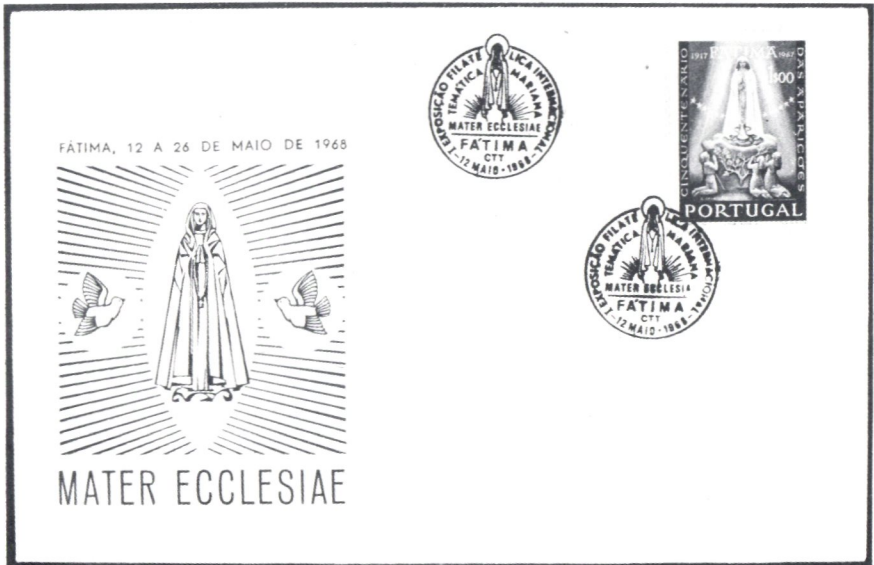

Ferruzzis tavla är väl en smula omstridd som madonnaframställning ty många anser den som alltför »världslig», en bild av mor och barn i största allmänhet. Vanligen går den under namnet »den lilla madonnan». I USA har Maria i den här skepnaden blivit kallad »Ghettomadonnan», säkert ett namn, som Ferruzzi inte gett henne! Första gången hon dök upp på ett frimärke var 1929 på ett SAAR-märke och sedan i omarbetningar på Europamärken från Spanien och San Marino.

I vilket syfte nu konstnären än skapade sin tavla är svårt att bedöma. Det är i alla fall en utomordentligt enkel och öm uppfattning av en 1800-talsmor med sitt barn och väl värd att betraktas som en riktig madonnabild!

Vi är framme vid slutet av 1800-talet och madonnan kan visas upp i ny gestalt. Jag har valt att använda Ekvatorialguineas block till julen 1974 för detta ändamål. Där står Maria målad i ett manér, som skiljer sig helt från de gamla mästarna, av Gauguin (1848–1903). Hans Tahitibild »La Orana Maria» är hämtad från Metropolitan Museum i New York. För första gången ser vi madonnan bära Jesusbarnet, som sitter gränsle, på vänstra axeln. Ett par karaktäristiska drag finns ändå kvar från gamla tiders framställningar. Jesusbarnet lutar sig ömt mot sin mor och trycker sin kind mot hennes hjässa, medan Maria håller i hans fot precis som vi sett på andra bilder. Det väsentliga är dock att vi får titta på en mycket dekorativ, djärv madonna målad i mustiga färger – en riktig Gauguin på frimärke!

Nu är vi framme vid vår egen tid bland mina madonnafrimärkens motiv. En välbekant madonnabild går oss där till mötes, Fatima-madonna. Hon är 1900-talets industriellt framställda madonnatyp, som vi känner igen från otaliga keramik-, trä-, porslins- och plastfigurer från bosättningsaffärer, varuhus och souvenirbutiker. Undret i Fatima i Portugal 1917, då Maria enligt legender och allehanda berättelser visade sig för tre barn, ger oss bakgrunden till denna ljuva och ömma madonna som framställts med små variationer i millionupplaga.

Två moderna madonnaframställningar av japanska, kristna konstnärer har nog sin plats i denna lilla, långt ifrån uttömmande översikt, då de presenteras i mycket intressanta frimärksutgåvor. Egentligen är det alltså inte fråga om genuin japansk konst! Båda konstnärerna visar i sina bilder drag, som leder långt tillbaka i tiden. Nästan mot de gamla bysantinska målningarna och mosaikerna med himladrottningen i all sin glans. Till och med den välbekanta, pekande gesten mot Jesusbarnet finns med.

Tsugouharu Fougita (1886–1968) har gjort den målning, som Dahomey använt till sitt julmärke 1968.

Fougita var verksam i Paris på samma gång som Braque, Derain och andra kända namn från våra dagar. Han har verkligen lyckats att framställa sin Maria som en himladrottning både ifråga om klädsel som i hennes sätt att visa fram Jesus med högra handen höjd i en välsignande gest.

Ett av Vatikanens märken till världsutställningen i Osaka 1970 visar en madonna, som klädd i en brokig kimono, ser riktigt japansk ut, men hon håller på gammalt manér handen på barnets axel precis som hon alltid gjort. Frammärksbilden visar en detalj av en väggmålning (10 × 8 m) med flera figurer. Den finns i katedralen i Osaka och är utförd av konstnären Tsugou Ogata.

Till slut en frimärksbild av Maria, som iklätt sig ett främmande lands dräkt och utseende på Filippinernas julutgåva 1967. På sitt sätt är detta ett exempel på en ny typ av madonnaframställningar, som lanserats av Vatikanstaten och som uppenbarligen kan få efterföljare i många katolska länder. Kanske det kan bli en produkt i vår tids mellanfolkliga strävanden att överbygga oenigheter i världen!

Hur har Du burit Dig åt

att få ihop en sådan mängd madonnor är till sist en nästan stående fråga, som jag får. Mitt svar måste efter tjugo års samlande bli: tålamod, envishet och många snälla samlare på olika håll i världen, som alltid försökt hjälpa till. Indirekt har i detta fall vår svenska frimärksutgivning varit en stor tillgång. Bytesvännerna skriver ibland och lämnar nöjda kommentarer och berömmar gärna våra moderna frimärken, som de tar emot! Trots att vi själva långt ifrån alltid tycker detsamma.

Till slut några rader just till Dig, som har läst så här långt: *Alla frimärken har ett motiv* och alla kan finna frimärken med just de lockande motiv, som direkt anknyter till ett yrke, ett fritidsintresse eller en hobby! Precis som jag har funnit *All Världens Madonnor*.